

میادین شهری

از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرهای ایران

نویسنده: محمد آسیابی

ویراستار: پریر آسیابی

انتشارات طمان/هله

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: آسیابی، محمد، ۱۳۵۸-م.
عنوان و نام پدید آور	: میادین شهری از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرهای ایران / تألیف محمد آسیابی، ویراستار پرویز آسیابی
مشخصات نشر	: تهران: طحان: هله، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۸ ص.: مصور جدول (بخشی رنگی).؛ ۲۲×۲۸ س م.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۲۸-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: میدان‌ها - - ایران.
موضوع	: میدان‌ها - - طرح و نقشه
موضوع	: شهرسازی
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۱۰۲۵۹۹

میادین شهری از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرهای ایران

تألیف: محمد آسیابی
 ویراستار: پرویز آسیابی
 ناشر: طحان
 ناشر همکار: هله
 چاپ: پیام
 صحافی: نوین
 لیتوگرافی: آرمانسا
 نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 مدیر تولید: ابوالفضل جلاغلو
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۲۸-۳
 قیمت: ۹۸۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش: ۶۶۴۰۳۱۹۱ - ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۰۲۱
 فاکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹ شماره همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

یادداشت

خداوند متعال را سپاس می‌گویم که به اینجانب توفیق انجام و به پایان رساندن این تحقیق را عنایت فرمود، هسته اولیه کتابی که تحت عنوان «میادین شهری از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرهای ایران» در پیش رو دارید، پایان نامه‌ای به همین نام بود که در تکمیل تحصیلات دوره کارشناسی ارشد و در مدت ۲۴ ماه تهیه و تنظیم گردیده است.

شک نیست که نویسنده در مراحل مختلف انجام این تحقیق، از راهنمایی‌ها و هم‌فکری‌های اساتید ارجمند؛ دکتر کریم حسین زاده دلیر، دکتر امامعلی عاشری، دکتر اردشیر جوادی، دکتر رسول درسخوان، دکتر کامران صداقت، دکتر علیرضا سلطانی، دکتر بهمن هادیلی، دکتر محمدرضا پورمحمدی، دکتر مجید زاهدی، دکتر امیر شکیبامنش، دکتر مهشید قربانیان، مهندس حسین مهدی‌زاده، خانم مهندس سلدا نظری و همچنین سایر اساتید بزرگوار دانشگاه آزاد اسلامی سلماس، ارومیه و تبریز برخوردار بوده است که از آنان کمال تشکر و امتنان را دارد.

در پایان از خانواده عزیز و مهربانم که در تماس مراحل زندگی و تحصیل، یار و معشوق بنده بوده‌اند، و حمایت‌ها و راهنمایی‌های بی‌دریغشان پشتوانه‌ای برای تمام مراحل زندگی‌ام می‌باشد صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم.

پیشگفتار

فضاهای عمومی و باز^۱ ظرفی اند که گونه‌های مختلف حوزه عمومی را در بر می‌گیرند این حوزه نظام جهت دهنده و سازمان دهنده به مردم شهر را معرفی می‌کند و در برگیرنده نشانه‌های سلامت و یا بیماری شهر است. چنانچه فضاهای عمومی نامفهوم، نارسا و عاری از حیات باشند، ارتباط مردم با آن دشوار می‌شود و در نتیجه درک و دریافت شهر با اشکال مواجه می‌شود.

مفاهیم برنامه ریزی شهری به برقراری ارتباط بین ظرف و مظهر از طریق تسهیل درک و دریافت شهر و ایجاد حیات مدنی در آن را در نظر دارد.

نواحی مرکزی شهرها در خصوص میادین مرکزی مناطق بزرگ شهری، همواره با مسایل و مشکلات شهری در ابعاد وسیع گوناگون مواجه می‌باشند، تراکم زیاد و تنوع کاربری‌ها اعم از تجاری، اداری، مسکونی، تفریحی و ... به شکلی نامنظم و نامطلوب در کنار پدیده‌هایی مانند دست فروشی، دکه‌داری و فعالیت‌های اقتصادی زیر زمینی، چهره ناهماهنگ و نارسایی را در این فضاها پدید آورده است.

حجم تراکم وسایل نقلیه شخصی و عمومی، سطح وسیعی از میادین را اشغال کرده و تنها سطح اندکی به تردد عابرین پیاده و سواره گردیده است. به طور کلی اینگونه فضاها در محل تقاطع دو یا چند خیابان اصلی واقع شده و تنها به عنوان معبر و محل تقسیم فضاهای سواره مورد استفاده قرار می‌گیرند.

اغلب میادین شهری موجود در شهرها به خصوص در بخش جدید، بیانگر این مسئله است که این فضاها در تداوم منطقی با گذشته طراحی و ساخته نشده‌اند. بلکه به سبب رشد سریع جمعیت و وسعت شهرها و نیز گسترش استفاده از اتومبیل تغییر شکل ناگهانی پیدا کرده و عملکرد واقعی خود را از دست داده‌اند. به عبارت دیگر نه تنها اصول شهرسازی و معماری و طراحی شهری گذشته نادیده گرفته شده، بلکه اصول و معیارهای منطقی جدیدی نیز ارائه نگردیده است. این فضاها نه تنها برای زمان حاضر، بلکه برای آینده نیز نامناسب و بیگانه خواهند بود.

به این ترتیب لزوم اصلاح و تغییر ساختار فیزیکی و فضاهای عناصر و فضاهای شهری و نیز میادین شهری اجتناب ناپذیر خواهد بود.

در این راستا مسائل و مفاهیمی مطرح خواهند شد که برخی از آنها بدین قرار می‌باشند:

- میدان و فضای شهری چیست و چگونه باید باشد؟
- آیا هر گشایشی در مسیر معابر و بلوک‌های شهری را می‌توان میدان نامید؟
- آیا میدان محل عبور و مرور خودروها و وسایل نقلیه است و یا محل تجمع و برخورد مردم و تعاملات اجتماعی است؟

- آیا مقیاسی برای یک میدان متصور می‌باشد یا خیر؟

پیچیدگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی و ترافیکی در میدان شهری به سبب مرکزیت و جاذبیت^۱ گسترده این نواحی می‌باشند. میدان مرکزی شهرها نقاطی هستند که عموم فعالیت‌ها و خدمات مورد نیاز شهروندان مانند بازار، مراکز خرید و فروش، مراکز فرهنگی، اداری، سینماها و مراکز تفریحی و ... در آن جا متمرکز شده و مردم برای رفع احتیاجات خود به آن مراجعه می‌کنند و به دلیل عدم وجود برنامه‌ریزی صحیح جهت گسترش و توسعه مناطق مرکزی متناسب با توسعه جمعیت و تراکم شهرها، موجب هدر رفتن بخش قابل توجهی از سرمایه و اوقات مردم گردیده است.

در این راستا، مطالعه ساختار فیزیکی و فضایی میدان شهری و بررسی الگوهای به کار رفته شده با اهمیت ویژه‌ای در شناخت و حل مسائل موجود و رسیدن به یک چارچوب نظری مطلوب پیدا خواهد کرد. بنابراین عوامل موثری که ضرورت این تحقیق را باعث می‌گردند عبارتند:

- ضرورت درک مفاهیم و شناخت اصول طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای شهری به خصوص میدان شهری.

- خصوصیات کالبدی - فضایی میدان‌ها^۲.

- ضرورت شناخت چارچوب‌های نظری طراحی و برنامه‌ریزی میدان شهری .

- ضرورت شناخت الگوها و روش‌ها به کار گرفته شده در میدان ایران و دیگر نقاط جهان.

- ضرورت تدوین اصول و معیارهایی^۳ که بایستی در طراحی و ساخت فضاها و میدان شهری به کار گرفته شوند.

مقدمه

فضا^۴ در مفهوم موجود خویش به تنهایی هیچ ویژگی خاصی مطرح نمی‌کند. ولی به محض آن که یک گروه انسانی فعالیت را در مکانی مطرح کند معنای نمادین فضا پدیدار می‌شود. از این پس فضا بستری برای فعالیت رفتارهای انسانی می‌گردد، محلی برای تخیل و واقعیت.

میدان به همان اندازه که دارای تقاضاهای عملکردی مشخص است، دارای بعد هنری نیز هست. ارتباطی که بین فضای باز میدان، ساختمان‌های محصور کننده وجود دارد، یک فضای محرک را خلق می‌کند که قابل مقایسه با هر نوع کار هنری می‌باشد، این عملکرد به هیچ وجه بستگی به اندازه یا مقیاس میدان ندارد.

1. Attractiveness
2. Squares
3. Standards and principlrs
4. Space

میدانچه‌ای در یک روستا یا شهر کوچک و میدان مرکزی در یک شهر بزرگ، همه در خود یک هدف مشترک هستند. آن‌ها یک محل تجمع برای مردم را به وجود می‌آورند که روابط متقابل انسانی در آن برقرار گردد و آن‌ها را از بافت حرکتی پویا که خیابان دارد آزاد می‌کند.

در دوره‌های اخیر با توجه به رشد فوق‌العاده کمی و کیفی جوامع بشری و پیشرفت تکنولوژی و ایجاد امکانات جدید زندگی و پیچیده‌تر شدن روز افزون وسایل زندگی جمعی در قالب شهرهای بزرگ، محیط زندگی در تقابل با تحولات ناشی از آن واقع گشته و به طور تقریب فراموش گردیده است. از بین عناصر گوناگون شهری میدین و فضاهای عمومی شهرها به عنوان عرصه‌های اصلی زندگی جمعی و مکان بروز فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی شهروندان در معرض بیش‌ترین تحولات واقع گشته است. تصور وضعیت فضاهای عمومی شهرهای ایران نیز ترکیبی از آن چه که از گذشته‌های دور به جای مانده با پیکری فرتوت^۱ و آسیب دیده از روند تغییرات و آن چه که محصول دوران معاصر است که متأسفانه دچار نابسامانی شده است.

فضاهای عمومی شهرهای بزرگ ایران اشباع از صحنه‌های متضاد از نحوه برخورد و رفتار استفاده کنندگان مختلف با فضاهای فوق و رقابت حاصل از این جریان بین گروه‌های مختلف استفاده کننده، به خصوص عابرین پیاده و سواره شده است، جریانی که فضای پرهیاهو، شلوغ، آشفته^۲ و ناسالم را به دنبال آورده است.

به نظر می‌رسد علت اصلی بی توجهی به میدان و به طور کلی فضای عمومی شهرها ناشی از حاکمیت تفکر دوران معماری مدرن بر کالبد شهرها است که خود آن نیز معلول شرایط اجتماعی و اقتصادی خاصی در اروپا بوده است. اما این سوال همیشه مطرح است که هر چند بر اثر تحولات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، نیازهای اجتماعات شهری گذشته تفاوت کرده، آیا نیاز به روابط انسانی و فرهنگی نیز تفاوت کرده است؟

آیا این تحولات می‌تواند توجیهی برای نادیده گرفتن طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای شهری از جمله میدین شهری برای حفظ روابط اجتماعی و تداوم فرهنگی در شهرها باشد؟

هدف ما از مطالعه آشنایی با نحوه سامان‌دهی و برنامه‌ریزی فضاهای میدین شهری است که نیاز به روابط اجتماعی و فرهنگی مردم را در یک محدوده خاص و به طور کلی‌تر در مقیاس شهر پاسخ گفته و عملکرد مناسبی داشته باشد برای رسیدن به این مقصود تبریز را به عنوان فضای شهری قابل مطالعه انتخاب گردید و در نهایت کوشش به عمل آمد تا با مطالعه خصوصیات کالبدی- فضایی میدان، جایگاه آن در حیات اجتماعی و فرهنگی شهر روشن شود.

1. Old and feeble

2. Disturbed

میادین شهری جز مهم‌ترین فضاهای شهری هستند که بهسازی آن‌ها نقش موثری در ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی شهر دارد این فضاها از دیرباز تاکنون بستر کالبدی تعاملات اجتماعی مردم بوده است، علی‌رغم همه تغییراتی که در طول زمان و در نتیجه عوامل گوناگون اتفاق افتاده، از میل و رغبت شهروندان جهت استفاده از وجود این فضاها کاسته نشده است. به عبارت دیگر رواج پدیده‌های نوین ارتباطی چون مطبوعات، ماهواره و اینترنت هنوز نتوانسته جای فضاهای عمومی از جمله (میادین شهری) را به عنوان محل تعامل اجتماعی و کنش متقابل پر کند. میادین شهری از جمله فضاهایی است که تامین، طراحی و زیبایی آن در حیطه وظایف شهرداری‌هاست که هم به عنوان محلی برای حضور شهروندان و هم به عنوان عنصری برای هویت دادن به یک مکان از آن یاد می‌شود، عنصری که قادر است روابط جمعی شهروندان را بارور و در کنار آن به عنوان نماد و نشانه شهری نیز عمل کند.

در گذشته میدان به هر جای فراخ، پهن و بی‌عبارت گفته می‌شد. مکان‌های بزرگ و سربازی که در آن چارپایان، سبزی و میوه، ذغال و گاه و امثال آن را می‌فروختند این نوع میدان‌ها میادین تجاری بودند که تا به امروز هم همین نام را با خود دارند. فارغ از این‌ها میادین ورزشی، میادین ارگ، میادین نظامی و غیره نیز در شهرها وجود داشتند که هر کدام ایفاگر نقش‌های ویژه‌ای بودند.

اما سوال این است که اگر در شهر میدانی نبود شهر چگونه می‌شد؟ آیا چنین شهری می‌توانست واجد هویت گردد؟ آیا در این صورت نقطه‌ای خاص و با مفهوم برای شهروندان به وجود می‌آمد؟ در این صورت خاطره‌های مردم در کجا شکل می‌گرفت؟ آیا مکانی برای تعلق داشتن به آن باقی می‌ماند؟ در گذشته میادین یک ضرورت اولیه بودند، چون که آن‌ها مکان نمایش پرده‌های اصلی زندگی عمومی بودند، آن زندگی که امروزه در تالارهای سربسته جریان دارد (حبیبی ۱۳۷۵ ص ۲۷۵)

هر واژه‌ای در هر فرهنگی دارای معنای ویژه خود بوده و شهروند بر اساس معنای موجود و تصویری که از آن واژه در ذهن وی ایجاد می‌شود عمل می‌کند. شاید عدم توجه به همین واژه‌هاست که در ناکامی مدیریت شهری ما برای طراحی فضاهای دلپذیر موثر واقع می‌شود.

اکثر مدیران و کارشناسان ما در عمل بین ذهنیت و عینیت تفاوتی نمی‌گذارند و به آن چه در ذهن شهروند می‌گذرد اهمیت نمی‌دهند تا میان سیما (تصویر ذهنی از مکان) و منظر (شرایط عینی و قابل درک از مکان) تفاوتی به وجود نیاید، فضاهای شهری کارایی لازم را نخواهند داشت. و همین مسئله یکی از دلایل عدم توفیق در طراحی چنین مکان‌های مورد نیاز زندگی امروز شهری است.

میادین از اثر گذارترین فضاهای شهری در ذهنیت شهروندان هستند. به طور معمول ساکنان یک شهر مناطق شهرشان را به وسیله میادین آن از هم بازشناسی می‌کنند و ساده‌ترین راه آدرس‌دهی به یک غریبه در شهر را با راهنمایی وی از طریق میادین به عنوان نقاط شاخص شهری انجام می‌دهند، پس چگونه می‌توان به نقاط شاخص شهری که به عنوان نماد شهری محسوب می‌شوند بی‌اهمیت بود.

میادین شهری فضاهایی هستند که مخاطبین آن‌ها طیف وسیعی از اقشار مختلف با گروه‌های سنی متفاوت و نظایر این‌ها هستند این فضاها باید طوری طراحی شوند که هم دارای این مقدار تنوع و هم بتوانند تجمع و کنش‌های متقابل شهروندان را بارور سازند. به عبارت دیگر تنوع در کاربری‌ها، فعالیت‌ها، ساعات زنده بودن فضا و طولانی بودن آن، امکان دسترسی به پارکینگ، امکان دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، وجود کاربری‌های تفریحی و فراغتی، تجهیزات موجود در آن، نورپردازی مناسب، وجود کیوسک‌های کوچک مطبوعاتی، خوراکی و غیره از جمله عوامل مهم و تأثیر گذار در کارایی هر چه بهتر این فضاهای شهری به شمار می‌روند.^۱

روش تحقیق

به طور کلی روش تحقیق در علوم، استفاده و به کارگیری شیوه‌های متفاوتی است که در رابطه با موضوع مورد مطالعه به شناخت و واقعیت می‌انجامد. چون این تحقیق از نوع پژوهش‌های توسعه‌ای می‌باشد از فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی شهری و روش‌های تحلیلی و مقایسه‌ای استفاده شده و با کمک از منابع (کتابخانه‌ای، اسنادی، میدانی) اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری^۲ شده است.

روش اسنادی و کتابخانه‌ای:

الف) کتب

کتاب‌هایی که ارتباط با موضوع تحقیق داشته مطالعه شده و در جریان کار از آن‌ها استفاده شده است.

ب) مجلات و نشریات

شامل مجلات و نشریات تخصصی

ج) پایانامه‌ها

د) نقشه‌ها

روش میدانی

با مراجعه مستقیم به محل‌های مورد نظر و استفاده از نرم‌افزارهای آماری چون spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و در تهیه نقشه‌ها از نرم‌افزار گرافیکی Autocad - corel draw x 5 و دستی (رایید) استفاده شده است.

روش انجام کار شامل

- طرح مسئله

جای خالی ضوابط طراحی و برنامه‌ریزی میادین شهری و ضرورت تدوین آن، طرح مساله‌ای مبتنی بر ((تدوین اصول و ضوابط طراحی و سامان‌دهی میادین)) را به روشنی توجیه می‌کند. باید توجه داشت که طرح مساله تنها محدود به عنوان کردن آن نمی‌شود، بلکه تبیین آن نیز ضرورت می‌یابد تا میان محقق و مخاطب بر سر مفاهیم اصلی دخیل در تحقیق توافق حاصل شود و از تعبیر به رای و سوء تفاهم و به روز اختلافات نظرهای ناشی از این امر اجتناب گردد. یکی از متعارف‌ترین راه‌های تبیین مساله، مطرح ساختن

۱. سلطانی، علیرضا: ۶

پرسش‌هایی است که این تحقیق در صدد پاسخگویی به آنهاست. چرا که از طریق این پرسش‌ها ذهن مخاطب در گیر مسائل مورد نظر محقق می‌گردد. تحقیق حاضر در پی آن است، به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

- میدان چیست و چگونه باید باشد؟
- آیا مقیاسی برای یک میدان متصور می‌باشیم یا خیر؟
- فرق میادین شهری با فلکه‌های شهری در چه مواردی می‌باشد؟
- آیا میدان محل عبور و مرور خودروهاست؟
- هر گشایشی در مسیر معابر و بلوک‌های شهری را می‌توان میدان نامید؟
- رابطه میان انسان و میدان چگونه است؟
- نیازها، ادراکات و رفتارهای انسانی چه تاثیری بر این رابطه می‌گذارد؟
- طراحی میادین شهری برای آن که بتواند تمامی عوامل مذکور را لحاظ کند، چه فرآیندی را باید طی کند؟
- محصول این فرآیند چه می‌باشد؟
- منظور از راهبرد، سیاست و ضابطه و طراحی میادین شهری و جایگاه آن‌ها در فرآیند طراحی چیست؟

- جمع‌آوری

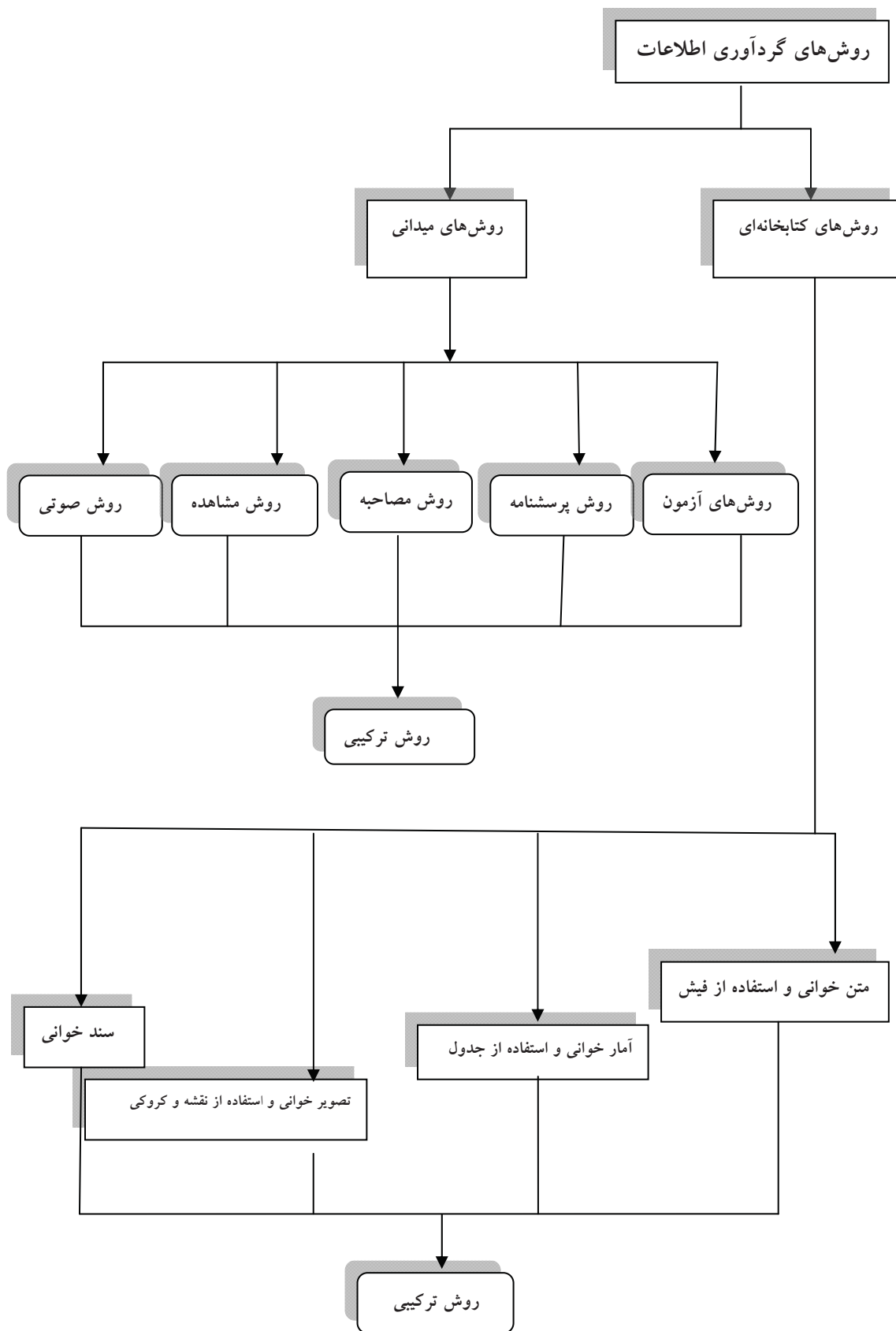
اطلاعات جمع‌آوری شده شامل اطلاعات تئوریک در ارتباط با موضوع مورد مطالعه و برداشت‌های میدانی و مشاهده مستقیم و تحقیق و جستجو در بخش‌های مختلف میدان و همچنین از نظرات اساتید دانشگاه‌ها، مسئولین امور شهری و ساکنین نیز استفاده شده است.

- تجزیه و تحلیل

هر تجزیه و تحلیل علمی نیاز به شناخت دقیق و بررسی موشکافانه روابط علت و معلولی دارد و مقوله مطالعات شهری نیز از این قاعده مستثنی نیست. گام نخست در این راه شناخت ماهیت عناصر، خصوصیات عناصر و روابط درونی و بیرونی یک سیستم شهری می‌باشد. بررسی یک پدیده از دیدگاه سیستمی و تجزیه آن به عناصر و شناخت روابط بین عناصر نه تنها یافتن روابط علت و معلولی را برای تبیین چگونگی‌ها و چراها سهل‌تر می‌کند بلکه پیچیدگی‌های ظاهری یک مقوله را محو نموده و وجوه طبقه‌بندی شده را عیان می‌سازد. هدف این بخش از تحقیق نگرشی سیستمی از زاویه فرهنگی و اجتماعی به مقوله شهری است تا از این طریق ضمن روشن شدن جایگاه فرهنگ در مجموعه سیستم شهری، ارتباط آن با سایر زیر سیستم‌های شهری تشریح شود.

- محصول تحقیق

آن چه از آن با عنوان برآیند رسمی تحقیق یاد می‌شود، ضوابطی است که پس از تصویب در دستور کار عاملان طراحی میادین شهری کشور قرار می‌گیرد. این ضوابط توسط دو گروه به کار گرفته می‌شود. گروه اول مشاورانی هستند که طرح بهسازی یا نوسازی میادین شهری به آن‌ها واگذار می‌شود. برای این دسته پیروی از این ضوابط حکم اجرایی دارد. و گروه دوم، کارشناسان و مسئولانی هستند که بر مبنای ضوابط حاصله باید به قضاوت در باره طرح تهیه شده، بپردازند.

۹	یادداشت
۱۰	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۳	طرح مسئله
۱۴	روش تحقیق
۱۷	فصل اول: مفاهیم، معانی و نظریات
۱۹	<i>بخش اول: بررسی‌های نظری و تئوریک فضای و میدان</i>
۲۱	- ۱- مفهوم فضا
۲۱	- ۲- تعریف فضا
۲۱	- ۳- تعریف فضای شهری
۲۲	- ۴- مفهوم فضای شهری
۲۴	- ۵- فضا باز و بسته
۲۴	- ۶- فضاهای شهری
۲۵	- ۷- انواع فضاهای شهری
۲۷	- ۸- اجزاء کالبدی تشکیل دهنده فضای شهری
۲۹	- ۹- عناصر اصلی فضاهای شهری
۲۹	- ۱۰- معیارهای کیفی سنجش فضا
۳۷	بخش دوم: زمینه‌های نظری و تئوریک در مورد میادین شهری
۴۰	- لوئیس مامفورد
۴۲	- آمس راپاپورت
۴۵	- کامیلو زیته
۴۸	- راب کریر
۵۴	- کنزو تانگه
۵۷	- راجر ترانسیک
۵۹	- پاول زوکر
۶۲	- نتیجه‌گیری از مباحث چارچوب نظری تحقیق

۶۳	فصل دوم: میادین از معنا و مفهوم تا واقعیت آن در شهرها
۶۵	بخش اول: میدان
۶۷	۱- شناخت فضایی
۶۹	۲- مفهوم میدان
۷۰	۳- تعریف میدان
۷۰	۴- خصوصیات کارکردی میدانها
۷۹	۵- میدان و خصوصیات کالبدی آن
۹۱	۶- میدان و خصوصیات حجمی آن
۹۵	۷- ویژگی‌های فضایی- کالبدی میدان
۹۷	۸- بررسی تاریخی میادین اروپا
۹۷	۹- میدان در قرون وسطی
۹۸	۱۰- میدان در دوره رنسانس
۹۸	۱۱- وضعیت کنونی میادین در شهرهای اروپایی
۹۹	۱۲- تاریخچه میدان در ایران
۹۹	۱۳- سیر تاریخی میادین در ایران
۱۰۰	۱۴- کارکردهای میدان در ایران قدیم
۱۰۱	۱۵- چگونگی استفاده از میدانها در حال حاضر
۱۰۱	۱۶- گسترده‌ترین بررسی شکل شناختی میادین در طول تاریخ
۱۰۳	بخش دوم: ضوابط و مقررات میدانها
۱۰۵	قسمت اول: ضوابط و ایده‌های کلی میادین
۱۰۵	۱- ضوابط و ایده‌های کلی طرح
۱۱۰	۲- میدان و مؤلفه‌های محیطی
۱۱۲	۳- برخی از اصول و عوامل مؤثر در نحوه استقرار فعالیتها و فضاها در میدانها
۱۱۴	۴- روابط بین ساختمانها، بناها یادواره‌ای و میادین
۱۱۵	۵- رابطه بین خیابان و میدان
۱۱۶	۶- عناصر مختلف در طراحی میادین
۱۱۹	قسمت دوم: ضوابط، ایده‌ها و توقعات به تفکیک میادین

۱۱۹	۱- میدان‌های شهری
۱۲۷	۲- میدان محلی
۱۵۳	۳- میدان تشریفاتی
۱۶۴	۴- فلکه
۱۷۹	فصل سوم: تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه راه‌حل‌های پیشنهادی
۱۸۱	- میدان ولی عصر (فلکه بزرگ)
۱۸۳	- مسائل عمده
۱۸۳	- ضوابط طراحی
۱۹۴	- راه حل پیشنهادی جهت حل مسائل میدان
۱۹۵	- راه حل پیشنهادی برای فلکه بازار و میدان مخابرات
۱۹۷	- تصاویری از میدان ولی عصر، و فضاهای جدید طراحی شده
۲۱۱	- میدان آذربایجان
۲۱۱	- مسائل عمده
۲۱۱	- ضوابط طراحی
۲۱۴	- راه حل پیشنهادی اول
۲۱۵	- راه حل پیشنهادی دوم
۲۱۷	- نمونه مورد مقایسه (شهرستان اورمیه)
۲۱۸	- فلکه خیام و فضاهای پیرامون آن
۲۲۱	- خصوصیات فضای مورد مقایسه
۲۲۱	- معایب فضای مورد مقایسه
۲۲۱	- مقایسه فضای میدان ولی عصر با فضای نمونه مورد مقایسه
۲۲۴	فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۲۲۵	میدان‌ساز
۲۲۶	نو کردن الگوهای کهن
۲۲۶	ساختن برای چشم
۲۲۷	حفظ نامنظمی‌ها
۲۲۸	استفاده مناسب از مبلمان شهری در میداين
۲۲۹	احداث میداين برای تمامی سلیقه‌ها

۲۳۰	توجه به پویایی، زیبایی، جلوه‌های فضاهای میداین
۲۳۰	حفظ و تقویت هویت شهر
۲۳۱	طراحی انسانی در پیکره‌سازی مجسمه تندیس
۲۳۱	پایدارسازی میداین
۲۳۳	احداث پارک‌های شهری به مثابه میداین شهری
۲۳۳	استفاده مناسب از ابزارهای طراحی
۲۳۴	آموزش گامی مهم در حل مشکلات فضاهای شهری
۲۳۵	مشارکت مردم در طراحی و بهسازی فضاهای شهری
۲۳۷	پیشنهادات
۲۳۹	ضمائم
۲۴۰	تصاویری از میدان‌های قدیمی تبریز
۲۴۳	تصاویری از میدان‌های اروپایی
۲۵۳	تصاویری از طرح‌های اجرا شده توسط نگارنده
۲۵۵	اصطلاحات تشریحی
۲۶۳	منابع و مأخذ